

Liisa Lankila

Opettajan tärkeä matka

Soitonopettajan eettiset haasteet

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi AMK

Musiikki

Opinnäytetyö

30.10.2012

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Liisa Lankila Opettajan tärkeä matka, Soitonopettajan eettiset haasteet 28 sivua 30.10.2012
Tutkinto	Musiikkipedagogi AMK
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto
Ohjaajat	Marja Vuori, MuT Minna Muukkonen, MuT
<p>Työssäni olen halunnut pohtia opettajuuden eettisiä haasteita soitonopettajan näkökulmasta. Miten voisi käytännössä ratkaista niihin liittyviä ongelmia?</p> <p>Soitonopettajuus koetaan yleensä ensisijaisti soitinpedagogiikan kautta, mutta mielestäni soitonopettajan olisi ymmärrettävä roolinsa opettajana ja kasvattajana laajemmin. Tämä pitää sisällään myös itsetuntemuksen lisäämistä esimerkiksi omaan asennoitumiseen nähden.</p> <p>Olen käyttänyt työssäni materiaalina sekä omia että muiden kokemuksia, tutkimuksia, kirjallisuutta, lehtiartikkeleita, Opetusalan Ammattijärjestö ry:n eettisiä periaatteita, elokuviaakin.</p> <p>Olen tullut siihen tulokseen, että soitonopettajana toimivan olisi syytä analysoida omaa ajatteluaan ja käyttäytymistään sekä työstää mahdollisia ennakkoluulojaan, jotta kaikki oppilaat saisivat tasapuolista ja oikeudenmukaista kohtelua. Tähän löytyy myös keinoja, mutta opettajan aktiivisuutta se vaatii.</p>	
Avainsanat	asenteet, ennakkoluulot, itsetuntemus, etiikka, oikeudenmukaisuus, soitonopetus

Author Title Number of Pages Date	Liisa Lankila Teacher on an Important Journey – Instrument Teacher and Ethical Challenges 28 pages 30 October 2012
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy
Supervisors	Marja Vuori, DMus Minna Muukkonen, DMus
<p>In this work I contemplate on the ethical challenges of an instrument teacher and how to solve ethical problems in practice.</p> <p>The instrument teacher should keep in mind that he or she does not only teach how to play a musical instrument, but is also an educator in a broader sense. Self-knowledge is needed, for example, when the teachers want to reflect on their attitudes towards the students.</p> <p>The study is based on my own experiences as well as experiences of others, research, literature, newspaper articles, ethical principles of the Trade Union of Education in Finland, and even films.</p> <p>I have come to the conclusion that it is essential for an instrument teacher to analyze his or her own thinking and behavior, and if any bias is found, to work on them. This is necessary in order to make sure that all the students are treated equally and fairly. There are methods that can be used to do this, but it is the teacher who has to take the initiative.</p>	
Keywords	attitudes, prejudices, self-knowledge, ethics, justice, instrument tuition

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Oppilaan kohtaaminen	3
2.1	Poliittiset, uskonnolliset ja etniset näkemykset	3
2.2	Oppilaan taustaan ja persoonaan liittyvät seikat	5
2.3	Oppilaan kehittymisnäkymät	7
2.4	Ammatillinen asenne ja käyttäytyminen	9
3	Eettiset haasteet	10
3.1	Opettajan haasteet ja havahtumisen mahdollisuus	10
3.2	Epäeettiset tai taitamattomat opettajat	12
4	Opetusalan Ammattijärjestö ry:n käsitys opettajan eettisistä periaatteista	17
4.1	Opettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot	17
4.2	Opettajan eettiset periaatteet	19
5	Matkan tarkoitus	23
	Lähteet	27

1 Johdanto

Muistellessamme koulu- ja opiskeluaikoja sekä erilaisten harrastusten parissa viettämämme aikaa mieleemme nousevat tärkeinä kokemuksemme opettajistamme. Useimmilla on sekä hyviä ja huonoja kokemuksia. Kohtasimme opettajia, jotka kannustivat ja saivat meidät uskomaan itseemme ja innostumaan asioista ja elämästä. Heitä kiitämme ja muistamme todennäköisesti koko elämämme ajan, ja ehkä saamme vietyä tätä arvokasta perintöä eteenpäin. Valitettavasti useimmat meistä muistavat myös opettajan, joka kohteli epäoikeudenmukaisesti, nöyryytti, lannisti, vei halun ja suoranaisesti kyvyn ja motivaation oppia uutta. Jokainen pystyy omalla kohdallaan ymmärtämään opettajan suuren merkityksen oppimisen ja kasvun tukemisessa, mutta kuinka tunnistaa itsessään tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, minkälaiset eväät omille oppilailleen tarjoaa?

Useimmat musiikkia ammatikseen opiskelevat eivät välttämättä ensisijaisesti tavoittele opettajan uraa. Yleensä opiskeluvaiheessa halutaan vain yksinkertaisesti oppia soittamaan hyvin. Opettajana toimiminenkin nähdään usein soitinpedagogiikan kautta eikä niinkään mielletä mahdollista tulevaa työtä opettajuuden ja kasvatuksen näkökulmasta. Usein käy myös niin, että ajaudutaan opettajan töihin, vaikka mieli halajaisi käytännön musisoinnin pariin. Ja vaikka tavoitteena olisikin ura pedagogina, nuorena voi olla vaikeaa hahmottaa tulevan tehtävän laajuutta ja kokonaisvaltaisuutta.

Mikä sitten erottaa kannustavan ja lannistavan opettajan toisistaan? Miten voisimme, sekä opiskeluvaiheessa olevat ja ammatissa toimivat opettajat, lisätä itsetuntemustamme niin, että tunnistaisimme tekijöitä, jotka jo lähtökohtaisesti ja usein tiedostamatta vaikuttavat siihen, miten suhtaudumme kohtaamiimme erilaisiin oppilaisiin? Kuinka oppisimme rehellisesti tutkimaan omaa ajatus- ja arvomaailmaamme, mahdollisten ammatillisten pettymyksiä aiheuttamia turhaumia, yleensä kaikkea sitä, mikä on tehnyt meistä sitä mitä olemme.

On asioita, joita jokaisen opettajan, ja ihmisen yleensäkin, olisi hyvä käydä läpi voidakseen elää sovussa itsensä ja ympäristönsä kanssa. Erilaiset ennakkoluulot ja niiden syyt olisi hyvää selvittää ja tiedostaa. Oman elämän pettymyksiä, esimerkiksi ammatillisia, taloudellisia ja sosiaalisia, ja niiden vaikutusta opetustyöhön tulisi ensiksikin tun-

nistaa ja sitten työstää. Oman vastuun tiedostaminen opettajana ja siinä, kuinka suhtautuu oppilaisiin, on tärkeää. On tietenkin tärkeää, että löytyy opettajille suunnattua eettistä ohjeistoa, ja että myös oppilaitokset kiinnittävät asiaan huomiota, mutta tässä työssäni haluan aivan erityisesti keskittyä henkilökohtaisen vastuun merkitykseen ja omaehtoiseen sisäiseen prosessiin. Tätä kautta voi löytyä aivan uusi näköala ja arvostus omaa työtä kohtaan.

Teoksessa Opettaja peilissä (Vuorikoski ym. 2009, 185) kirjoittajat puhuvat muistelun tärkeydestä. Opettajathan ovat kasvatustehtävän ohella opettajia ja aikuisen malleja. Myös tässä muistellaan tavoiteltavina esimerkkeinä opettajia, jotka olivat kannustaneet tai auttaneet, kun oli tehty merkittäviä päätöksiä elämänsuunnan suhteen. Kirjoittajat tuovat myös esiin opettajia, joiden kaltaisia eivät halunneet olla. Myös omaa toimintaa tarkasteltiin kriittisesti, ja sieltä löytyi piirteitä, jotka eivät olleet mieleisiä, mutta jotka olivat tarttuneet tiedostamatta entisten opettajien tai oppilaitosten toimintatavoista.

Toisessa luvussa pohdin oppilaan kohtaamiseen liittyvää problematiikkaa, kolmannessa keskityn eettisiin haasteisiin. Halusin myös tuoda työhöni virallisempaa kannanottoa eettisiin kysymyksiin, joten neljännessä luvussa esittelen OAJ:n käsityksen opettajan eettisistä periaatteista. Lopuksi viidennessä luvussa pohdin vielä matkan tarkoitusta ja tärkeyttä opettajuuden kannalta.

2 Oppilaan kohtaaminen

Kohdatessamme meille uuden ihmisen luomme hänestä käsityksen hyvinkin nopeasti. Määrittelemme henkilön omaksumiemme arvostusten ja ennakkokäsitystemme perusteella. Kokemuksesta tiedämme, että luomamme käsitys muuttuu, jos saamme mahdollisuuden tutustua uuteen tuttavuuteemme paremmin. Tärkeää on kuitenkin pohtia, annammeko itse kyseiselle henkilölle mahdollisuuden tulla elämäämme omana itsenään, vai vaikuttavatko sisäiset määrittelymme jatkossakin luoden kuvaa ihmisestä, joka ei ole ihan todellinen oma itsensä, vaan saa mahdollisuuden vain käsitystemme puitteissa olla vuorovaikutuksessa kanssamme.

Toimiessamme opettajana edellä mainitut seikat on erittäin tärkeää huomioida. Annammeko oppilaallemme mahdollisuuden olla oma itsensä ja kasvaa omiin mittoihinsa, vai annammeko ennakkoluuloillemme ja muille taustalla vaikuttaville tekijöille vallan vaikuttaa siihen, miten suhtautumisemme ja käyttäytymisemme vaikuttaa oppilaan kokemukseen musiikin opiskelusta ja sitä kautta omasta itsestä?

On monenlaisia seikkoja, joita mielestäni jokaisen opettajana toimivan olisi syytä pohtia ja tarvittaessa rehellisesti analysoida ja miettiä, kuinka muuttaa ajattelutapaansa ja käsitellä ennakkoluulojaan.

2.1 Poliittiset, uskonnolliset ja etniset näkemykset

Paitsi että olemme opettajia tai valmistumassa sellaisiksi, olemme myös yhteiskunnan jäseniä ja yksityishenkilöitä. Meille on elämämme aikana kehittynyt joko tietoisesti tai ikään kuin sen kummemmin pohtimatta käsityksiä ja mielipiteitä, jotka saattavat jo lähtökohtaisesti vaikuttaa suhtautumiseemme tunnille tulevaan oppilaaseen. Opetus on pääsääntöisesti yksityisopetusta, joten oppilas on enimmäkseen tunnilla kahden opettajansa kanssa. Tässä tilanteessa vaaditaan aivan erityisesti herkkyyttä ymmärtää, että oppilas tulee tunnille täysin omana itsenään. Hän ei ole vastuussa siitä, jos opettajalla on hankaluuksia suhtautua itselleen vieraisiin asioihin. Opettajalla voi esimerkiksi hyvin olla poliittisena kantanaan maahanmuuton rajoittaminen, mutta oppilasta ei saa laittaa

vastuuseen maahanmuuttopolitiikasta. Opettajalla saattaa olla myös hyvin voimakas uskonnollinen vakaumus, mutta opettajan pitää edes ammattiroolinsa puitteissa olla tarkkana, ettei asenteellisuus oppilaan uskontoa tai uskonnettomuutta kohtaan tule esille opetustilanteissa, Samoin tietenkin esimerkiksi opettajan, jolla on ateistinen elämäntavot, täytyy löytää kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen, joka tunnustaa jotakin uskontoa.

Etniseltä taustaltaan erilaisia oppilaita kohdatessa täytyy tietenkin myös ymmärtää oma mahdollinen rajoittuneisuus. Silloinkin kun suhtautuminen on sinänsä myönteistä, ja halua ymmärtää erilaisia kulttuureja ja tapoja löytyy, täytyy varoa, ettei toimi yleistysten kautta, vaan näkee oppilaan puhtaasti omana itsenään taustasta huolimatta. Eihän kukaan halua tulla määritellyksi ensisijaisesti jonkun ison, hyvinkin monimuotoisen ryhmän edustajana. Vaikka taustalla, uskonnolla ja muulla sellaisella on suuri merkitys elämässämme, olemme kaikki kuitenkin ainutkertaisia yksilöitä ja ansaitsemme tulla nähdyksi sellaisina. Monet luonteenpiirteet esimerkiksi ovat täysin yleismaailmallisia, kaikki ei aina johdu kulttuurista tai etnisestä taustasta.

Usein myönteisessä suhtautumisessa esimerkiksi erivärisiin ihmisiin on kuitenkin sellaista suvaitsevaisuutta, jota nimitän hyväntahtoiseksi ennakkoluuloksi. Tällaista näkemystä tuodaan paljon esille koska halutaan olla suvaitsevaisia ja tiedostavia. Ei suvaita vitsejä ja niin edelleen, mikä tietenkin on aivan oikein. Helposti puheessa luodaan kuvaa ihmisistä, joita täytyy suvaita, koska niin toimii hyvä ihminen. Samalla tulee vahingossa ilmaistua, että suvaitsevaisuuden kohteen ihmisarvo ei ehkä ole ihan sama kuin tämän tiedostavan ihmisen, vaan että se on jollakin tapaa sidoksissa siihen kuinka häneen osataan suhtautua. Tietenkin on myös ihmisiä, jotka pitävät tärkeänä kertoa, että eivät ole rasisteja, mutta erilaisille vitseille nauraminen kyllä käy, ja mielellään ei sitten kuitenkaan haluta erivärisiä ihmisiä ainakaan suvun piiriin.

Opettajana toimivalle edellä mainitut suhtautumistavat ovat ongelmallisia. Sen takia olisikin niin tärkeää löytää se perustavaa laatua oleva totuus, että oikeastaan kaikki tämänkaltaiset ongelmat ovat näkökulma- ja asennekysymyksiä. Opettajan olisi erittäin hyödyllistä syventyä tällaisiin kysymyksiin, vaikka oikeus omiin näkemyksiin jokaisella onkin. Kuinka voi soitonopettaja luokkatilanteessa, ollessaan kahden oppilaansa kanssa toimia rehellisesti ja avoimesti ja pystyä aitoon vuorovaikutukseen ja dialogiin, jos asennepuolella joutuu ristiriitaan omien näkemysten ja työelämän todellisuuden välillä?

2.2 Oppilaan taustaan ja persoonaan liittyvät seikat

Etenkin pienellä paikkakunnalla oppilaan perhetausta voi olla opettajalle tuttu jo ennen kuin edes kohtaa oppilaan ensimmäistä kertaa. Tällöin voi nousta esiin monenlaisia tuntemuksia riippuen tietenkin tiedon vaikutuksesta opettajaan. Kaikenlaisia kaunoja voi olla olemassa, juoruja tiedossa. Oppilas on sitten taas helposti tahtomattaan syntipukkina. Ikänsä puolesta hänellä ei todennäköisesti ole mitään käsitystä tilanteesta, mutta jostain syystä opettaja ei oikein pidä hänestä. Lapsihan tietenkin löytää syyntä itsestään, ja kasvaa ajattelemaan, ettei hän ole samalla tavalla arvokas kuin muut oppilaat.

Myös oppilaan perheen sosioekonomisella tilanteella voi olla suuri vaikutus opettajaan. Voisiko vielä tänä päivänä olla niin, että vähävaraisuus vaikuttaisi opettajan asenteisiin, tai esimerkiksi yksinhuoltajuus? Näillä seikoilla ei ehkä ole samaa painoarvoa kuin menneinä vuosina, mutta vaikutuksensa niilläkin on. Jokainen, jolla on kokemus kuumumisesta johonkin marginaaliryhmään tässä yhteiskunnassa, on varsin tietoinen siitä, että määritelmiä riittää, ja niiden avulla määritellään sitten myös koko ihminen. Keskiöönhan nousee taas kerran opettajan tausta ja ymmärrys. Mutta myös perheen huomattava menestys tai varallisuus voi olla opettajalle punainen vaate. Kun itse painiskelee suhteellisen pienen palkan turvin laskujensa ja asumiskulujensa kanssa, varakkaan perheen lapsi voi saada osakseen ehkä tiedostamatonta halveksuntaa, joka tunnilla saattaa pyrkiä pintaan. Samoin oppilas voi joutua kärsimään taitojensa ja lahjakkuutensa vähättelystä erinäisissä käytännön tilanteissa. Näin voi käydä vaikkapa silloin kun opettaja tekee valintoja oppilaittensa välillä esiintymisten ja vastaavien kehittävien ja motivoivien haasteiden ollessa kyseessä. Tällaisessa tilanteessa olevalle lapselle löytyy harvoin puolustajaa, ikään kuin hän ei sitä tarvitsisi eikä ansaitsisi muiden lasten tavoin.

Kimmo Lehtonen (2004, 134- 138) kirjoittaa siitä, kuinka musiikkikasvatuksessa psykologisten ja pedagogisten vuorovaikutusprosessien tarkasteleminen ja tutkimus on laiminlyöty. Transferenssin käsite on myös mielenkiintoinen. Oppilaan ja opettajan välille voi muodostua monin tavoin terapiaa muistuttava ihmissuhde. Sekä oppilas että opettaja saattavat kohdistaa toisiinsa tunteita henkilöhistoriastansa. Opettajakin voi tehdä

sen ihan tiedostamatta, ja usein juuri jotkut tiedostamattomat tekijät saavat opettajan määrittelemään oppilaansa joko mitättömyydeksi tai lahjakkuudeksi riippuen siitä, onko transferenssi positiivinen vai negatiivinen. Lehtonen puhuu tässä yhteydessä siitä, kuinka opettaja saattaa kadehtia oppilaansa nuoruutta, soitinta, varallisuutta ja monia muita asioita. Voimakkainta kateus voi olla silloin, kun on jollakin tapaa pettynyt ja tyytymätön omaan uraansa. Keskeistä on oman itsen tiedostaminen ja tietoisuuden laajentaminen uusille alueille. Tässäkin tieto voi tehdä vapaaksi.

Jaana Erkkilän (2012, 159- 160) mukaan jotkut oppilaat joutuvat leimatuiksi opettajien taholta niin, että johtoajatukseksi on käsitys, ettei tietyiltä lapsilta ole odotettavissa mitään hyvää. Mirja- Tytti Talib (1999, 165), puhuu siitä kuinka opettaja jakaa usein oppilaat jo ensimmäisellä tunnilla lahjakkaisiin ja lahjattomiin. Mittareina voidaan käyttää motivaatiota, käytöstä ja persoonallisuutta. Tällainen näkymätön jakolinja jatkuu usein läpi kouluajan, ja opettajat kohtelevat näitä kahta ryhmää hyvin eri tavalla. Jakoa pitää yllä uskomus sen paikkansapitävyyteen.

Sukupuolen vaikutus alkaa onneksi vähentyä, mutta helposti vieläkin oppilaita määritellään ja lokeroidaan sukupuolen mukaan. Kaikki pojat ja tytöt joutuvat yksilötasolla olemaan alltiita sukupuoleen liittyville yleistyksille. On helppo ajatella, että kiltinoloisesta työstä ei ehkä löydy voimakastahtoista tulkitsijaa, mutta käsitys voi olla täysin väärä. Valitettavasti käsitys voi vaikuttaa esimerkiksi kappalevalintoihin, jolloin monta musiikillista iloa voi jäädä kokematta ja kehitys voi jäädä yksipuoliseksi. Sana pätee tietenkin poikiinkin, todennäköisesti käänteisesti, vaikka todennäköisesti ”liian” herkänoloinen poika voi olla ”vääränlainen” ja toisaalta taas karskinoloisesta kaverista jää tyypittelyn takia herkkä puoli löytymättä.

Ulkonäköasiat vaikuttavat myös. Vaikka olemme varmasti siitä tietoisia, ei haittaa, että todella mietimme suhtautumistamme esimerkiksi lihavaan tai vaikkapa hyvin lyhyeen oppilaaseen. Onko meidän mielestämme esimerkiksi kaunis oppilas jotenkin mukavampi kuin vähemmän viehättävä toverinsa? Liitämmekö ulkoisiin seikkoihin helposti myös sisäisiä ominaisuuksia?

Nykyisin oppimishäiriöt ja niihin liittyvät diagnoosit ovat nousseet tietoisuuteen, niin kuin hyvä onkin. On kuitenkin syytä pohtia, voivatko ne estää meitä näkemästä ihmistä persoonana, jolla on muitakin ominaisuuksia kuin diagnoosi. Olisi hienoa, jos opettaja

voisi toimia rakentavasti ja löytää keinoja, jotta soittoharrastus tukisi oppilaan kehitystä. Professori Minna Huotilainen (Karjula 2009, 11 -14) Helsingin yliopistosta kertoo, että tutkimusten mukaan musiikkiharrastus vaikuttaa aivotoimintaan erityisesti lapsuudessa. Lisäksi sen on todettu vaikuttavan positiivisesti kuulojärjestelmän toimintaan ja motoristen taitojen kehittymiseen. Huotilaisen mukaan musiikkia harrastava lapsi päihittää tarkkaavaisuustesteissä selvästi vertailuryhmän. Menestys, edistyminen ja kehittyminen saavat näin aivan uudet määritelmät, mikä auttaa opettajaa varmasti myös yleisemmin pohtimaan tavoitteitansa ja sitä, miten määritellä onnistumisensa työssä.

Kari Uusikylä (2003, 185) kirjoittaa kasvatustieteen eri osa-alueiden teoreettisen tiedon tärkeydestä opettajalle. Hänen mukaansa kasvatustieteellinen tieto on välttämätöntä, jotta opettaja voi ymmärtää oppilaidensa sekä normaalia että poikkeavaa kehitystä. Tieto on tärkeää myös siksi, että opettaja ymmärtää oppilaisiinsa kohdistuvan käyttäytymisensä psykologiset seuraamukset.

Opettaja ja oppilaan mahdolliset erilaiset temperamentit olisi hyvä tiedostaa. Ymmärtämättömyys temperamenttien vaikutuksesta voi johtaa monenlaisiin vääristyneisiin tulkintoihin ja yhteistyön hankaluuteen. Opettajalla voi esimerkiksi olla vaikeuksia ymmärtää, että oppilas, joka ei heti innolla lähde mukaan kaikkeen, voi olla silti todella halukas oppimaan, tapa reagoida on vaan erilainen kuin oppilailla, jotka heti syttyvät uusille asioille. Vähemmän innokkaan oloinen oppilas saattaa kuitenkin olla sisäisesti motivoituneempi ja saavuttaa hyviä tuloksia pitkällä aikavälillä sinnikkyytensä ja pitkäjänteisen harjoittelunsa ansioista.

2.3 Oppilaan kehittymisenäkymät

Etenkin opettaja, joka näkee työnsä ennen kaikkea soitinpedagogiikan kautta, toivoo itselleen lahjakkaita, innostuneita ja ahkeria oppilaita. Useat soitonopettajat ovat kasvaneet lapsesta lähtien soittimensa kanssa, yleensä vanhemmatkin ovat olleet kovasti mukana harrastuksessa. Identiteetti ja arvo ihmisenä ovat siinä sitten sivutuotteena rakentuneet liian paljon osaamiseen ja pärjäämiseen soittimen kanssa. Ammattiopinnot ovat painottuneet kilpailuhenkisyteen, vaikka sitä ei tietenkään opintojen luonteen takia voi kokonaan välttääkään. Silloin voi tuntua, että niin sanotusti vähemmän lahjakkaiden oppilaiden harrastus olisi jotenkin ajan hukkaa ja vähemmän tärkeää. Tällainen

ajattelu ja oman kokemusmaailman suppeus voivat sitten heijastua siihen kuinka arvottaa omat oppilaansa jopa ihmisinä. Auttamatta se heijastuu myös käytökseen ja siihen kuinka pystyy antamaan palautetta oppilaalle.

Jokaisen oppilaan edistyminen voi olla kuitenkin aivan yhtä suuri ilonaihe. Kysymyshän on kuitenkin siitä, mitä soittoharrastus voi antaa oppilaalle, mitä tällainen pitkäjänteinen työteko opettaa tulevan varalle, minkälaisiksi ihmisiksi kehitymme. Opettajalla ei ole oikeutta yksipuolisesti määrittellä minkälainen kehitys on arvokasta.

Jos kykenee näkemään työnsä merkityksen laajemmassa kontekstissa, ymmärtää että opetustyössä on kysymys kokonaisuudesta, ja että oppilaan kasvun tukeminen on työssä tärkeintä.

Juha Perttula kirjoittaa esseessään ”Mitä opettajuus on?” (1999, 41- 42) ihmisten erilaisista kokemusmaailmoista. Ihmisen ulkoisesta elämäntilanteesta ei voida päätellä sitä, miten ihminen elämäntilanteensa kokee. Vaikka ihmisten elämäntilanteen ja kokemusmaailman itsenäisyys tuntuisikin selvältä asialta, on silti varsin inhimillistä, että ihmisistä tehdään johtopäätöksiä pelkästään heidän elämäntilanteensa perusteella. Helposti puhumme vaikkapa sosiaalisesti ja epäsosiaalisesti käyttäytyvistä lapsista, työttömistä ja työssä käyvistä aikuisista tai kotona tai laitoksissa asuvista vanhuksista. Tällainen ryhmittely elämäntilanteiden mukaan johtaa helposti siihen, että samaan ryhmään kuuluvat ihmiset koetaan kokonaisuudessa samankaltaisiksi. Aivan kuin heidän kokemusmaailmansakin täytyisi olla yhteneväinen.

Tässä yhteydessä olisi hyvä ehkä miettiä myös opettajan kasvua omaksi itsekseen. Kun oma opettajuus ja opetusfilosofia toivon mukaan löytyvät, hyväksyntää, arvostusta tai ihailua vaikkapa kollegojen taholta ei tarvitse enää hakea vain tähtiä ja menestyjiä kouluttamalla. Itsenäisyys nousee sisäisestä varmuudesta ja tietoisuudesta ja siitä, että työllä on oma arvonsa ja tarkoituksensa riippumatta niin sanotuista ulkoisista menestyksen merkeistä. Toinen asia sitten on työelämän todellisuus. Alalla toimii hyvin paljon tuntiopettajia, mikä tarkoittaa sitä, että työn jatkuvuus on aina epävarma tekijä opetustyössä. Miten voidaan yhdistää ulkoisen onnistumisen mittarit ja oma opetusfilosofia? Riippumatta työn ulkoisista olosuhteista opettajan työssä on aina korkeat tavoitteet:

Uusikylän (2003, 135) mukaan opettaja on opettaessaan aina kasvattaja, joka voi vaikuttaa syvällisesti oppilaidensa koko elämään. Kyse ei ole vain eri aineiden opettajista, vaan kaiken aikaa vaikutetaan oman oppiaineen arvostukseen, oppilaiden minäkuvaan,

sosiaalisiin taitoihin, jopa moraaliin. Koko koulu aika harjoitellaan itsensä toteuttamisen sopeuttamista onnelliseen elämään muiden kanssa.

2.4 Ammatillinen asenne ja käyttäytyminen

Mitkä ikinä ovat mielipiteemme, meidän täytyy ymmärtää, että opettajina meidän on opetettava ammattimainen suhtautuminen oppilaisiimme joka tilanteessa. Usein juuri tiukat käytännön tilanteet paljastavat tiedostamattoman ja käsittelemättömän asenne maailmamme. On erittäin tärkeää pohtia ihmisen arvoon ja yleensäkin etiikkaan kuuluvia asioita, mutta on myös tietenkin asioita, kuten poliittiset näkemykset, joihin myös opettajalla on oikeus. Kuitenkin erilaiset äärisuuntaukset, joissa kyseenalaistetaan joidenkin kansanryhmien tasa-arvo, eivät mielestäni sovi opettajan työssä toimiville. Oman vastuun ymmärtäminen oppilaiden elämän rakentumisessa on varmasti motivoiva tekijä silloin, kun opettaja pyrkii rehellisesti tarkastelemaan omaa ajatteluaan ja vaikuttimiaan ja syitä mahdollisiin vääristyneisiin asenteisiin ja mielipiteisiin.

Juha Perttula (1999, 49) käsittelee dialogiin perustuvaa opetustyötä ja sen raskautta, joka johtuu ihmiselle luontaisesta asioiden mieltämisestä omien arkipäiväisten ennako-oletusten lävitse. Näin ihminen paljolti toimii, mikäli ei tiedosta asiaa. Omiin ennako-odotuksiin tukeutuminen tekee arkipäivästä sujuvan, helpon ja ennakoitavan. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ominaisuus on inhimillinen ja myönteinen.

Perttulan tekstissä ilmenee hyvin tämä suoranainen tarpeemme löytää turvaa omasta juuri meille sopivasta asennemaailmastamme. Tässä taas itsetuntemus on tärkeä työväline. Voimme oppia ymmärtämään, että erilaiset ennako-oletukset kertovat ennen kaikkea meistä ja omasta turvallisuuden tarpeesta, sekä antavat meille osviittaa siitä, miten meidän tulisi tutkia omaa elämäämme ja sisintämme ja parhaassa tapauksessa murtaa tällaisten ajatuskaavojen vaikutus suhteessa oppilaisiimme. Lähtökohtaisesti näillä erilaisilla oppilaaseen kohdistuvilla oletuksilla ei ole paljoakaan tekemistä oppilaan todellisen persoonan kanssa. Ne kertovat enemmänkin meistä.

3 Eettiset haasteet

3.1 Opettajan haasteet ja havahtumisen mahdollisuus

Kannamme mukamme muistoja ja kokemuksia opettajistamme todennäköisesti loppuelämämme ajan, ainakin niistä tärkeistä. Soitonopettajakin jättää syvät jäljet oppilaaseensa. Opettaja-oppilassuhde voi kestää koko lapsuus- ja nuoruusajan, lyhyempänäkin se ajoittuu erittäin tärkeisiin kasvun vuosiin. Oppilas viettää näinä vuosina harvan aikuisen kanssa yhtä paljon kahdenkeskistä aikaa kuin soitonopettajansa. Musiikin ja soittamisen opiskelu sijoittuu herkälle alueelle. Opetustilanteessa ollaan fyysisesti hyvin lähekkäin opetuksen luonteesta johtuen, ja miksei myös luokkien pienuudesta johtuen. Soittimen hallinnan oppiminen fyysisine haasteineen ja vaatimuksineen vaatii avoimen ja rohkaisevan ilmapiirin. Musiikki vaikuttaa meissä myös mielen alueilla, joissa koemme syviä elämyksiä ja avaamme itsemme kuulijoillemme. Nämä nuorena koetut elämykset ovat tärkeitä tulevaisuuden rakennusaineita. Paras lahja oppilaalle on kunnioitava läsnäolo, jossa on mahdollisuus aitoon dialogiin kahden ihmisen välillä. Tällaista opettajaa muistellaan loppuelämän ajan, vaikka soitonopiskelu on myös kovaa työtä, ja tiukkaakin palautetta voi välillä tulla. Mutta silloin, kun yhteistyö opettajan ja oppilaan välillä on rakentavaa ja kannustavaa, vaatimuksiakin harjoittelun ja päämäärien suhteen on helpompi asettaa.

Miten sitten voisimme kehittyä ja rakentua opettajina niin, että pystyisimme toimimaan mahdollisimman tasapuolisesti ja eettisesti? Olemmehan kuitenkin vain ihmisiä, ja tunnetustihan me ihmiset emme ole täydellisiä. Ammattiin valmistuessamme olemme monen muunkin haasteen edessä. Tony Dunderfelt (1999,105) kirjoittaa samaan ajanjaksoon sijoittuvasta aikuisuuden taipaleen alkamisesta. Sosiaalinen toiminta, perhe, ystävät ja harrastukset täyttävät elämän. Yksilö etsii maailmasta paikkaa, jossa pääsisi käyttämään kykyjään ja taipumuksiaan. Hän etsii ympäristöä, josta löytyisi vastine omille sisäisille pyrkimyksille siitä, mitä elämä on ja mitä se voisi hänelle antaa.

Kilpailu työpaikoista alallamme on myös armoton. Juuri tässä tilanteessa voi myös löytää itsensä sen kovan totuuden edestä, että pitkän opiskelun ja puurtamisen jälkeen ymmärtää, ettei mahdollisuutta siihen unelmatyöhön tarjoudu nyt eikä todennäköisesti koskaan. Eli jos tämä on tilanne, mistä löytyy motivaatio opettamiseen ja sen katkeruuden käsittelyyn, että omat pyrkimykset ja odotukset eivät toteutuneet? Ja vaikka olisi yleensäkin saanut työpaikan ja peräti unelmatyön, onko aikaa ja energiaa paneutua

opettajuuden syvempiin haasteisiin. Käykö meille vain niin, että kaiken keskellä huomiomme kiinnittyy työn hyvään hoitamiseen siinä mielessä, että kaikki kirjatut vaatimukset tutkintotavoitteineen ja aikatauluineen yritetään runnoa kasaan? Kuinka paljon voimme edes vaikuttaa siihen, että pystymme huomioimaan oppilaitamme yksilöllisesti? Elämämme edetessä kohtaamme yksityiselämämme puitteissa uusia tilanteita ja ongelmia, liian usein tuntuu, ettei ole aikaa pysähtyä, eikä siihen ole välttämättä voimia, saati sitten ymmärrystä. Tutuksi tulleet työskentelytavat ja rutiinit ottavat vallan, tilaa omalle kasvulle ja etsinnälle ei löydy.

Opettaja kulkee elämänsä matkaa niin kuin muutkin lajitoverinsa. Elämä pakottaa meitä erilaisten kokemusten kautta kasvuun. Jos kieltäydymme oppimasta, käymme sietämättömiksi sekä itsellemme että lähiympäristöllemme. Vaikka eteenpäin on kuljettava, matkaa olisi hyvä käydä myös syvälle itseen kuulostellen, oppimiseen ja kasvuun antautuen. Tässä auttaa tietenkin avoin mieli, rakentava itsekriittisyys, esimerkiksi alan kirjallisuuden lukeminen, omien kokemusten muistelu, kokemusten vaihto kollegojen sekä muiden entisten ja nykyisten oppilaiden kanssa. Toisaalta taas matkaa tulisi tehdä myös ulospäin maailmaan, koettaa löytää uusia näkökulmia esimerkiksi avautumalla aidosti niin sanotulle erilaisuudelle. Tähän löytyy nyky-yhteiskunnassa varmasti mahdollisuuksia. On hyvä pitää mielessä meidän ihmisten psyykinen turvallisuuden haku yleistyksien kautta, jotta voimme antaa kohtaamillemme ihmisille mahdollisuuden olla seurassamme ennen kaikkea omina ainutkertaisina itsenään. Näin omakin elämämme ja sisäinen todellisuutemme rikastuvat.

Joskus myös jokin kirja, esimerkiksi romaani tai muistelmateos, voi toimia herättäjänä, kuten myös näytelmä tai elokuva. Ranskalainen elokuva ”Koskemattomat” (Intouchables, 2011), jonka Suomen ensi-ilta on 30.11.2012, on loistava esimerkki. Elokuva perustuu tositapahtumiin ja on tyypiltään draamakomedia. Se kertoo kahden eri-ikäisen hyvin erilaisista ympäristöistä, kulttuuritaustasta ja taloudellisesta todellisuudesta tulevan miehen ystävyyden synnystä ja kehittymisestä. Vastoin kaikkia ennakkoodotuksia miehet ystävästyivät, löytävät sisäisen yhteyden, joka auttaa kumpaakin löytämään paikkansa elämässä. Neliraajahalvautunut miljonääri ja läntisestä Afrikasta lapsena sukulaisperheeseen adoptoitu työtön nuori mies kykenevät elämäntilanteissaan näkemään olennaisen, kohtaamaan toisensa aidosti ystävyhteensä muiden taholta kohdistuvasta vastustuksesta huolimatta, ja näin saavat elämänsä suorastaan onnea. Elokuvasesittelyssä oleva kommentti on todella osuva. ”Lähelle on pitkä matka: joskus oman maailman löytääkseen onkin kurotettava uuteen ja itsensä tavoittaakseen

kohdattava toinen.” Kun tyyllilaji on komedia, näyttäytyy tärkeilyimme paremmuudestamme ja kaikenlaisten rintamalinjojen rakentelu ihmisten välille suorastaan sääliittävän naurettavassa valossa. Joskus viesti voi mennä paremmin perille esimerkiksi naurun tai monien muiden elämysten avulla. Siksi myös kaikenlainen taide ja jopa viihde voivat olla tehokkaita välineitä uusien näkökulmien löytymiseen.

3.2 Epäeettiset tai taitamattomat opettajat

Helsingin sanomissa on tänä syksynä ollut kirjoittelua opettajan suhtautumisen ja käyttäytymisen vaikutuksista oppilaan koko loppuelämään. Sen takia Outi Raehalmeen kirjoituksessa minua koskettanut kohta sopii tähän ikään kuin esipuheena. Miten voi olla, miten voisi olla ja miten olisi voinut olla.

Opettajuudessa mahdollisuus tehdä hyvää on niin ilmeistä, ettei sitä tule aina muistaneeksi. Oma opettajuuteni kumpuaa kasvatusoptimismista. Uskon, että yksilön oppimispotentiaalista useimmiten vain osa on käytössä, ja opettajana tehtäväni on osoittaa oppimisen mahdollisuus ja rohkaista opiskelijaa uskomaan omaan oppimiskykyynsä. Taustalla on käsitykseni siitä, että oppimis- ja lahjakkuuspotentiaalin mahdollisimman täysimääräinen käyttö kuuluu hyvään elämään. (Raehalme 2009, 81.)

Se, että meillä olisi hyvä elämä, ei ole tärkeitä vain itsemme kannalta, vaan koko yhteiskunnan kannalta. Meillä kaikilla on oikeus ”kukoistaa”, lainatakseni Esa Saarisen käyttämää termiä. Kenelläkään ei saisi olla oikeutta ottaa sitä meiltä pois! Heidän, joilla on siihen valtaa, tulisi ymmärtää vastuunsa. Keneltäkään ei saa ottaa pois mahdollisuutta kasvaa täyteen mittaansa omaksi itsekseen. Jos tällainen vahinko määriteltäisiin rikoslaissa, rangaistus olisi melkoinen. Nuoren ihmisen sielun murskaaminen on suurta julmuutta ja välinpitämättömyyttä. Voi vain arvailla kerrannaisvaikutuksia, joita tällaisella toiminnalla on. Kohdatun toisen ihmisen, etenkin opettajan, aiheuttaman epäoikeudenmukaisuuden sietäminen syö todella palon henkisiä voimavaroja elämässä, saati sitten kuinka paljon se vie konkreettisia mahdollisuuksia järjestää elämä parhaalla mahdollisella tavalla. Tällähän on sitten vaikutusta ihan kaikkeen: siihen miten opiskelut sujuvat, työpaikan saantiin, siihen mitä voi tarjota omille lapsilleen kaikilla tärkeillä elämän alueilla. Jokaisen ihmisen elämää täytyy oppia kunnioittamaan, jos siihen ei ole kasvatettu tai ei jostain syystä ole sitä oppinut.

Helsingin sanomissa haastateltiin ”Elämä”- sivulla 24.9.2012. tutkija Minna Uitto, joka on väitellyt Oulun yliopistossa ihmisten opettajamuistoista. Uiton mukaan opettaja on vallankäyttäjä, ja hän voi käyttää valtaansa hyvin tai huonosti. Tutkimuksessa ilmeni, että opettajan negatiivinen suhtautuminen oli painanut syviä jälkiä oppilaisiin. Negatiivisia tunteita herättivät myös välinpitämättömät opettajat. Vaikka monella oli tietenkin myös hyviä muistoja, kommentit, kuten ”ei sinusta koskaan mitään tule” kummittelivat mielessä vuosikymmeniä. (Sandström 2012.)

Lehtori Aila Pikkarainen Jyväskylän ammattikorkeakoulusta taas kertoi mielipidekirjoituksessaan, että hän oli huomannut Kelan kuntoutuksessa olevien ryhmissä, että monilla 1930- 40- luvuilla koulua käyneillä oli raskaita muistoja opettajistaan, ja he kertoivat kokemuksistaan ensimmäistä kertaa. Monet oppilaat joutuivat syrjityiksi ja opettajien kiusaamiksi esimerkiksi perhetaustan, uskonnollisten, poliittisten syiden tai siirtolaisuuden takia. Oli myös välivaltaa, mielivaltaa ja hyväksikäyttöä. Monilla opettajilla oli sota-ajalta traumaattisia kokemuksia, joita he purkivat oppilaisiin. Pikkarainen pohtii näiden kokemusten vaikutusta vanhuusiän alakuloon ja masennukseen. Lapset eivät ehkä olleet voineet kertoa kokemuksistaan kotona, tai heitä ei ollut uskottu. Olihan opettaja siihen aikaan suuri auktoriteetti. (Sandström 2012.)

Psykologi, trauma-asiantuntija Soili Poijula kertoo haastattelussa, että jo pienellä lapsella on odotus oikeudenmukaisuudesta, joten jos aikuinen käyttäytyy epäoikeudenmukaisesti, se on kehityksellisesti traumaattinen tilanne lapselle. Se on vaikeaa myös sivusta seuraaville oppilaille. Pahinta on, että usein samoille lapsille kertyy monia ikäviä kokemuksia. Tutkimuksissa on myös havaittu, että opettajat tiedostamattaan kohtelevat traumatisoituneita lapsia huonommin. Jos heillä ei ole riittävästi tietoa, he kokevat lapsen hankalana ja tulkitsevat hänen reaktioitaan kielteisesti. Poijulan mukaan traumaa ei pelkkä aika hoida, vaan muistoista olisi päästävä puhumaan. (Sandström 2012.)

Samaisessa jutussa pyydettiin lukijoita kirjoittamaan kokemuksistaan opettajan syrjinnästä. Syrjintää ja kiusaamista oli ilmennyt monista syistä, kuten köyhyydestä ja yksinhuoltajaäidistä johtuen, samoin 1930-luvulla punikin lapsena joutui huonon kohtelun ja halveksunnan kohteeksi. Seuraavassa on otteita kokemuksista. (Syrjälä 2012.)

Voimistelunopettaja inhosi samalla alalla työskentelevää äitiäni niin paljon, että antoi minulle vitosen sekä voimistelusta että urheilusta. Joukkueiden valinta

pallopeleissä oli tuskaa, sillä opettaja kehotti kapteeneja olemaan valitsematta minua.

Nainen, 68

Kohtelu on ollut niin eriarvoistavaa, että itsetuntoni on ollut koko elämäni ajan huono. Surullisinta on, että olen tartuttanut huonon itsetuntoni myös lapseeni.

Nainen, 68

"Sinulla ei ole mitään mahdollisuuksia edetä elämässäsi", sanoi opettaja kevätkuuhlassa todistusten jakamisen jälkeen. Minulla on nyt kolme tutkintoa: olen yomerkonomi, kasvatustieteiden maisteri ja filosofian tohtori ammattikasvatuksesta.

Nainen, 61

"Sovitaanko, että Pirjo liikuttaa vain suuta", sanoi opettaja laulutunnilla käydessäni toista luokkaa 50-luvulla.

Nainen, 63

Ala-asteella opettaja kohteli minua epäoikeudenmukaisesti. Hän antoi minulle muun muassa huonompia koenumeroita. Eräässä biologian kokeessa pisteeni olivat 38/40, mutta sain arvosanaksi 7,5.

Yläasteella luokanvalvoja jaksoi toistuvasti mainita, että minusta ei tule mitään, koska olen yksinhuoltajan lapsi, ja "yksinhuoltajista ja heidän lapsistahan tiedetään, mitä ovat". Muistin silloin myös ala-asteen opettajan vihjailut äpärästä.

Hänen kiusaamisensa johtui siis samasta syystä kuin luokanvalvojeni.

Nainen, 36

Kertotaulu ei 9-vuotiaana ottanut sujuakseen, joten sorruin kokeessa lunttaukseen. Opettaja näki sen ja syötti minulle lunttilapun. Hän myös määräsi minut eristykseen, mikä tarkoitti sitä, että kukaan koulutovereistani ei saanut seurustella välitunneilla kanssani. Eristys kesti lokakuusta toukokuun alkuun. Itkettä vieläkin.

Nainen, 63

Tarkoitukseni ei tässä työssä ole purkaa omia kokemuksiani, mutta yhden muiston nostan esiin. Se on niin kaukainen, että opettajan henkilöllisyys tuskin paljastuu.

En myöskään koe sen olleen traumatisoiva, kiitos vanhempieni, vaikka kyllä ehdottomasti vähensi kiinnostustani soitonopiskelun. Tämä oli myös ehdottomasti elämäni ensimmäinen tämän tyyppinen kokemus.

Olin 11-vuotias, kun perheemme muutti toiseen kaupunkiin vain muutama päivä ennen koulujen alkua. Koska en tuntenut kaupunkia, ja olinhan aika pieni vielä, isäni vei minut ensimmäiselle soittotunnille. Tapansa mukaan hän käyttäytyi valoisan kohteliaasti, esitelti itsensä ja minut uudelle opettajalleni. Kun jäin kahden luokkaan opettajani kanssa ja rupesin soittamaan, opettaja ei antanut minun laskea soitinta koko tunnin aikana. Kun ensimmäistä kertaa yritin sitä, niin kuin luontevasti tehdään kun on päästy jonkun kappaleen loppuun, hän suorastaan suuttui. Puoli tuntia on pitkä aika pitää viulua ylhäällä ilman, että yhtään saa levätä välillä. Jokainen opettaja tietää, että välillä levätään ja mielellään vähän jumpataankin. Seuraavalla tunnilla oli sama käytäntö höystettynä tylyllä kohtelulla. Muutaman tällaisen tunnin jälkeen ilmoitin vanhemmilleni lopettavani viulunsoiton. Vanhempani tiesivät, että olin ollut kovin innostunut viulunsoitosta, joten he ottivat yhteyttä oppilaitoksen rehtoriin. Onneksi hän oli valmis järjestämään minulle toisen opettajan, joka tosin kävi opettamassa vain joka toinen viikko, mutta tällä opettajan johdolla opiskelin seuraavat viisi vuotta.

Lukioikäisenä kohtasin tämän ilkeän opettajan uudelleen eräällä musiikkileirillä, hän ei ollut enää aikoihin opettanut paikkakunnallani. Tutustuin myös hänen oppilaisiinsa, jotka olivat lahjakkaita, mutta soittivat hyvin jännittyneesti noin fyysisessä mielessä. He kertoivat, ettei heidän opettajansa voinut sietää vanhempien läsnäoloa tai osallistumista lapsensa harrastukseen. Opettaja myös tunnisti minut ja tervehdimme, mutta minusta tuntui vielä 16-vuotiaana, että olen syyllinen johonkin ja toiminut hyvin väärin. Tästäkin käy ilmi, kuinka voimakas opettajan vaikutus on oppilaaseen.

Pari vuotta sitten törmäsin opettajan nimeen erään ihan toisella puolella maata sijaitsevan oppilaitoksen kotisivuilla. Auttamatta tuli mieleen, että hän on toiminut soitonopettajana vuosikymmeniä ja kohdannut satoja oppilaita. Tässä elämänvaiheessa toivon todella, että tämä opettaja ei vain sietänyt minua eikä vanhempiani, jotka välittivät minusta ja harrastuksistani, ja että kukaan muu oppilas näinä vuosina ei olisi altistunut samanlaiselle kohtelulle, jota mahdollisesti on jatkunut vuosia. Toisaalta kyseinen opettaja oli minua opettaessaan kovin nuori. Haluan ajatella, että hän on mitä todennäköisimmin kehittynyt tai sitten joutunut kehittymään parempaan suuntaan opettajuudessaan.

Toisaalta ihmetyttää selvästikin niin yleinen opettajien lyhytnäköisyys. Ihan kuin kaikki opettajat eivät käsittäisi tai muistaisi, että heidän oppilastaan kasvaa aikuisia, jotka kyllä muistavat ja osaavat tehdä analyysejä entisistä opettajistaan. Tietenkin ainakin vanhemmat oppilaat jo osaavat paremmin pitää puolensa, jos eivät ole menettäneet itsetuntoaan. Onhan aina ollut oppilaiden keskuudessa pidettyjä ja ei-pidettyjä opettajia. Aika alttiiksi ja näkyville asettaa elämänsä ja psyykensäkin opettaja, jonka käyttäytyminen on kontrolloimatonta ja epäeettistä, se kannattaisi pitää mielessä: niin kuin edellä Aila Pikkaraisen tutkimuksessa käy ilmi, sota-ajan traumat vaikuttivat opettajiin. Myös tänä päivänä vaikuttavat monet muut traumatisoivat ja vaikeat asiat opettajan elämässä. Niitä olisi tietenkin hyvä käsitellä ihan jossain muualla kuin luokkahuoneessa.

4 Opetusalan ammattijärjestö ry:n käsitys opettajan eettisistä periaatteista

Tässä luvussa olen halunnut tuoda esiin OAJ:n kannan eettisiin kysymyksiin. Seuraavassa pyrin tarkastelemaan ja kommentoimaan niitä myös soitonopettajan näkökulmasta.

Opettajan ammattietiikka on yksi tärkeimmistä opettajan resursseista. Se ohjaa työhön ja ammattiin liittyviä vuorovaikutussuhteita. Opettajan työhön sisältyy oman toiminnan motiivien ja päämäärien eettistä pohdintaa ja arviointia. Opettajan eettisten periaatteiden tarkoituksena on tuoda näkyväksi ja tiedostetuksi opettajantyöhön aina kuulunut eettisyys. (OAJ 2012.)

4.1 Opettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot

Ihmisarvo

Eettisten periaatteiden lähtökohtana on ihmisen kohtelemine itseisarvona. Siihen kuuluu että oppija nähdään ajattelevana ja oppivana persoonana. Ihmisarvoa tulee kunnioittaa riippumatta ihmisen sukupuolesta, sukupuolisesta suuntautumisesta, ulkonäöstä, iästä, uskonnosta, yhteiskunnallisesta asemasta, alkupe-
räästä, mielipiteistä, kyvyistä ja saavutuksista. (OAJ 2012.)

Tässä nimenomaan on tärkeää, että ymmärretään jokaisen ihmisen absoluuttinen ihmisarvo, joka on sama kaikilla riippumatta muiden arvotuksista. Se ei muutu niissäkään tilanteissa, joissa sitä kyseenalaistetaan.

Totuudellisuus

Totuudellisuus on keskeinen arvo opettajan perustehtävässä, jossa hän ohjaa oppijaa elämän ja ympäristön kohtaamiseen. Tutkiva lähestyminen edellyttää avointa keskustelua ja totuuden etsintää. Rehellisyys itselle ja muille sekä keski-

näinen kunnioitus kaikessa vuorovaikutuksessa kuuluu opettajan työn perustaan.
(OAJ 2012.)

Jo aikaisemmin esillä ollut ajatus siitä, että opettajan olisi hyvä myös yksityishenkilönä pyrkiä samaan asennemaailmaan, jota opettajuus vaatii, tulee tässäkin esille. Kuinka voi olla rehellinen itselleen ja samanaikaisesti olla sellaisessa vuorovaikutuksessa oppilaan kanssa, jossa toteutuu keskinäinen kunnioitus, jos nämä maailmat eivät kohtaa?

Oikeudenmukaisuus

Yksittäisen oppijan ja ryhmän kohtaamisessa sekä muun työyhteisön toiminnassa oikeudenmukaisuuden toteutuminen on tärkeää. Oikeudenmukaisuuteen kuuluu erityisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjinnän ja suosimisen välttäminen. Oikeudenmukaisuuden tulee toteutua etujen ja rasitteiden jaossa, rikkomusten ja ristiriitojen käsittelyssä sekä oppijan arvioinnissa.
(OAJ 2012.)

Oikeudenmukaisuus on mielestäni yksi tärkeimmistä asioista ihmisen elämässä. Soitonopettajankin on todella tärkeää pitää huolta siitä, että kaikki oppilaat saavat oikeudenmukaista kohtelua, ettei suosimista tapahdu. Oppilaan on tärkeää voida luottaa siihen, että opettaja ajattelee tasapuolisesti oppilaittensa etua. Kaikki saavat tasolleen sopivia haasteita ja voivat siten kehittyä lahjojensa mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi se yksi lahjakkain (opettajan mielestä) saa kaikki mahdollisuudet ja muut seuraavat vierestä. Opettajalle tällainen yhden suosiminen muiden kustannuksella saattaa jollakin foorumilla tuoda sulan hattuun, mutta sehän ei vielä tee hänestä kunnioitettavaa pedagogia sanan varsinaisessa merkityksessä.

Sitä tosiasiaa ei kuitenkaan voi välttää, että joittenkin oppilaiden kanssa yksinkertaisesti vain ”synkkaa” paremmin. Joistakin pitää enemmän, tunteitahan ei voi pakottaa. Me olemme vain ihmisiä, mutta nämäkin asiat täytyy hyväksyä ja olla niistä tietoinen. Näin voi kuitenkin haastaa itsensä toimimaan oikeudenmukaisesti.

Oppilaan kannalta on kuitenkin olennaisinta, että tulee kohdelluksi oikeudenmukaisesti.

Vastuu ja vapaus

Opettajalla on oikeus omaan arvomaailmaansa, mutta opetustyössä vastuu on sidoksissa perustehtävään ja sitä määrittelevään normistoon, esim. lainsäädäntöön ja opetussuunnitelmaan. (OAJ 2012.)

Tässä tulee esille sitten myös opetussuunnitelmissa pitäytyminen, mikä soitonopettajalle asettaa joissakin tilanteissa lähes mahdottomia vaatimuksia. Oppilaat edistyvät eri tahtia monestakin syystä johtuen. Kuinka säilyttää hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri silloin kun tutkinto on kerta kaikkiaan vaan suoritettava, vaikka valmiuksia ei ihan vielä olisi?

4.2 Opettajan eettiset periaatteet

Opettajan suhde työhönsä

Opettaja sitoutuu työssään sitä määrittelevään normistoon ja ammattikunnan etiikkaan. Opettaja hoitaa tehtävänsä vastuullisesti. Opettaja kehittää työtään ja ammattitaitoaan sekä arvioi omaa toimintaansa. Opettajan työssä tärkeää on myös hänen oma persoonansa, jonka kehittäminen ja hoitaminen ovat hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Hoitaessaan tehtävänsä myös opettajalla on oikeus tulla kohdelluksi oikeudenmukaisesti. (OAJ 2012.)

Tästä haluaisin nostaa esille oman toiminnan arvioinnin, mikä tietenkin pitää sisällään etiikan ja vastuun kysymykset. Opettaja voi itse asiassa toimia aidosti ja rehellisesti vain omana itsenään. Täten hänen persoonansa ja sen hoitaminen ja jatkuva kehittäminen on tärkeää. Soittaminen on luovaa toimintaa, opettajan hyvinvointi ja jaksaminen sekä tietenkin aito ja elävä ote soittamiseen ja musiikkiin korostuvat.

Haluan myös vielä painottaa sitoutumista työtä määrittävään normistoon ja ammattikunnan etiikkaan. Toisaalta myös soitonopettaja kohtaa paljon epäoikeudenmukaistakin kohtelua ja paineita työssään. Niitä voi tulla vanhempien tai työyhteisön taholta. Vanhemmilla voi olla liian kovia odotuksia lapsensa suhteen, ja syytä odotuksissa pettymiseen voidaan etsiä opettajasta. Opettajien keskinäinen kilpailukin voi olla raskasta.

Opettaja ja oppija

Opettaja hyväksyy ja ottaa huomioon oppijan ainutkertaisena ihmisenä. Opettaja kunnioittaa oppijan oikeuksia ja suhtautuu häneen inhimillisesti ja oikeudenmukaisesti.

Opettaja pyrkii oppijan lähtökohtien, ajattelun ja mielipiteiden ymmärtämiseen sekä käsittelee hienotunteisesti oppijan persoonaan ja yksityisyyteen liittyviä asioita. Opettaja ottaa erityisesti huomioon huolenpitoa ja suojelua tarvitsevat oppijat, eikä hyväksy missään muodossa esiintyvää kiusaamista tai toisen ihmisen hyväksikäyttöä.

Opettajan tehtävään kuuluu myös oppijoiden kasvattaminen yhteistyöhön ja hyväksi yhteiskunnan jäseniksi. Myös luottamuksen ja hyvien ihmissuhteiden rakentaminen kuuluu opettajan työhön.

Opettajan vastuu oppijasta on sitä suurempi mitä nuoremman oppijan kanssa hän työskentelee. Opettaja toimii yhteistyössä lapsesta ja nuoresta vastuussa olevan aikuisen kanssa. (OAJ 2012.)

Luulen, että opettaminen käy paljon mielekkäämmäksi, kun oivaltaa kohtaavansa työpäiviensä aikana oppitunneilla ainutkertaisia ihmisiä. Jos voisi nähdä kaikenlaisen kohtaamansa erilaisuuden haasteena ja rikkautena sekä hienona mahdollisuutena kasvaa ihmisenä. Harvalla on näin upeita ”työtovereita”.

Voi olla, että oppilasjoukossa on joku, joka kaipaa erityisesti tukea ja suojelua. Opiskelu ei ehkä etene edes keskimääräistä tahtia. Ryhmätilanteissa, esimerkiksi orkesterissa tai yhteistunnilla, olisi hyvä tarkkailla muiden suhtautumista. Soittamisessa kun tasoerot ovat niin konkreettisesti havaittavissa. Toisaalta kateellisuuskin voi aiheuttaa jonkinlaisia ”tönimistä”. Tässä taas lisää haastetta opettajalle!

Opettaja työyhteisössä

Opettaja arvostaa tehtäväänsä ja kunnioittaa työtovereitaan. Opettaja pyrkii voimavarojen rakentavaan yhdistämiseen ja löytämään tasapainon oman autonomiansa ja työyhteisönsä välillä. Työtovereiden yksilöllisyyden hyväksyminen, ym-

märtäminen ja keskinäinen apu ja tuki ovat keskeisiä periaatteita työyhteisössä. (OAJ 2012.)

Työyhteisöt ovat varmasti hyvin erilaisia, mutta ne rakentuvat johtajista ja työntekijöistä. Rehtori voi paljon vaikuttaa työilmapiiriin johtamistavallaan ja tasapuolisella käyttäytymisellä. Tutkintotilanteet olisi hyvä nähdä oppilaan kannalta, eikä opettajien kilpailukilpailuna. Rakentava yhteistyö saman soittimen opettajien välillä on hyödyllistä kaikille. Tällaisessa oppilaitoksessa opettajankin on helppo keskittyä varsinaiseen opetustyöhön.

Opettaja ja sidosryhmät

Opettaja toimii yhteistyössä oppilaan huoltajien ja muiden koulutuksesta, kasvatuksesta ja hyvinvoinnista vastuussa olevien kanssa. Näitä ovat sosiaali- ja terveydenhuollon eri asiantuntijaryhmät, viranomaiset sekä lukuisat muut yhteistyötahot. Yhteistyön tavoitteena on oppimisen ja kehityksen tukeminen ja oppimismahdollisuuksien laajentaminen. (OAJ 2012.)

Musiikin ammattilaisesta voi joskus tuntua, että vanhemmat eivät aina oikein tajua mistä soittimen opiskelussa on kysymys. Voi olla vanhempia, jotka eivät arvosta opettajan ammattia ja osaamista. Sitten on niitä edellä mainittuja, jotka ehkä ajattelevat, ettei opettaja ole kyllin hyvä heidän lapselleen, tai lataavat lapsensa kehittymiselle kohtuuttomia odotuksia. Sitten on niitä, joita ei niin kovasti kiinnosta. He kaikki ovat kuitenkin oppilaan vanhempia ja siinä mielessä erittäin tärkeitä ihmisiä myös opettajan kannalta. Voisiko nykyaikana käyttää sähköpostia tai kehittää luokalle kotisivut, joissa voisi sopivien väliajoin kertoa soitonopiskelusta, kertoa mielenkiintoisista tulevista konserteista, laittaa linkkejä informoiville sivuille tai vaikka You tuben esityksiin? Näin varmasti moni toimii. Kaikki vanhemmat tuskin innostuisivat tästäkään, mutta näin tietoa haluavat saisivat sitä, ja mahdollisesti vähitellen oppisivat ymmärtämään opiskelun luonnetta. Tämä helpottaisi opettajan tilannetta.

Opettaja ja yhteiskunta

Opetustyö on yhteiskunnan keskeisiä tehtäviä. Opettajan mahdollisuudet toimia työssään ja huolehtia ammatillisesta kehitymisestään ovat riippuvaisia paitsi hä-

nen omasta sitoutumisestaan, myös opetustyöhön ja koulutukseen osoitetuista voimavaroista.

Opettaja edustaa ennen kaikkea oppijan oikeuksia ja etuja, tarvittaessa kriittisesti. Tässä tehtävässä hän myös kasvattaa oppijaa demokraattisen yhteiskunnan osaavaksi vastuulliseksi jäseneksi. (OAJ 2012.)

Paljon on opettajalla vastuuta, mutta meidän taidealojen edustajien olisi hyvä aktivoitua myös yhteiskunnallisesti, puolustaa oppilaidemme oikeuksia myös silloin kun taloudellisista resursseista on kysymys.

Opettaja ja moniarvoisuus

Opettaja pitää huolta siitä, että kaikille oppijoille kuuluvat samat yhteiskunnan jäsenen oikeudet ja velvoitteet. Hän huolehtii myös, että oppijoiden ja heidän huoltajiensa kulttuureja ja maailmankatsomusta kunnioitetaan tasapuolisesti eikä kehtään syrjitä niiden perusteella. Kun sovittelua yhteiskunnan jäsenyyden vaatimusten ja kulttuuritaustan välillä tarvitaan, se tehdään yhteistyössä oppijan huoltajien kanssa. (OAJ 2012.)

Tämä aihe on yksi syy siihen, miksi olen kirjoittanut tämän opinnäytetyön. Paitsi omaan asennemaailmaan, tulee kiinnittää huomiota myös muiden oppilaiden asenteisiin ja käytökseen ja puuttua tarvittaessa. Myös yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää. Jos huomaa, että oppilas tulee kiusatuksi, on hyvä heti kertoa vanhemmille. Oppilas ei sitä välttämättä itse tee. Samoin kiusaajan vanhempien on hyvä tietää tilanne. Tilanne on tietenkin hyvin erilainen kuin koulu yhteisössä, mutta mielestäni myös tämä kuuluu soitonopettajankin vastuualueeseen.

5 Matkan tarkoitus

Aloittaessani aikuisopinnot tarkoitukseni valmistua musiikkipedagogiksi tuli opinnäytetyön aiheen valinta jo alkuvaiheessa ajankohtaiseksi. Minulle oli alusta saakka selvää, että haluan käsitellä opettajan ja oppilaan kohtaamista, sitä ensimmäistä ja jopa tilannetta ennen ensimmäistä kohtaamista. Mitkä tekijät vaikuttavat jo ennen kuin on edes tutustuttu? Olen nimenomaan tässä halunnut keskittyä ikään kuin oppilaan puolustamiseen vaikka monesti opettajakin tarvitsisi puolustajaa. En tietoisesti ole halunnut edetä tästä paljoakaan pidemmälle opettajan ja oppilaan yhteistyöhön liittyviin asioihin, se vaatisi jo oman opinnäytetyönsä. Lähtökohtaisesti ydinajatuksena on ollut voimakas halu tuoda esille oppilaan, siis lapsen tai nuoren tilanne, vaikkakin opettajan asenne maailman kautta. Ihan kaikessa yksinkertaisuudessaan: mikään ei ole koskaan lapsen tai nuoren syytä. Tällä tarkoitan nimenomaan työssäni käsiteltyjä asioita. Oppilas ei ole valinnut lähtökohtiaan, vaikka niissä ei useinkaan taida olla mitään muuta vikaa kuin se, mikä on opettajan ajatuksissa.

Valintaani vaikuttivat paitsi omat, myös lukuisat kuulemani ja lukemani kokemukset. Kun on jo elämää takanapäin reilusti, voi aika vahvalla substanssilla kirjoittaa aiheesta. Tarkoitus ei ole ollut etsiä ”syyllisiä”, vaan tuoda esiin asioita, joita on tärkeää käsitellä. Itsetuntemuksen kautta löytyy helpommin tie toisten kunnioittamiseen. Peloista poikii monenmoista ennakkoluuloa ja muuta hankaluutta ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Tiedostamisen kautta voi yrittää muuttaa suorastaan koko ajattelu- ja suhtautumistapaa.

Paljon olen kuitenkin valitettavasti saanut kuulla surullisia tarinoita kovia kokeneilta soitonopiskelijoilta. Yleensä harrastus aloitetaan joko vanhempien tai omasta toimesta tarkoituksena kokea hyviä asioita ja hienoja elämyksiä, ja oppia soittamaan jostain instrumenttia. Eihän kukaan tietoisesti halua altistaa itseänsä eikä varsinkaan lastaan huonolle kohtelulle. Tavoitteenahan on kehittää harrastuksen avulla persoonallisuutta myönteisesti. Ja jos jostain aivan erityisesti elämässä tarvitsee, niin uskoa itseensä vaikeissakin tilanteissa, kokemuksia, joissa on tullut hyväksytyksi ja kunnioitetuksi. Ja vaikka soittoharrastus ei selvästikään olisi se juuri oma juttu, jossa on parhaimmillaan, niin sen takia on turha opettajan toiminnan ja kohtelun seurauksena menettää

oman arvontuntoa. Tässä palaan vielä siihen ajatukseen, että soitonopettajan olisi hyvä kasvaa aikuiseksi sellaisissa olosuhteissa, jossa perheen tai ystäväpiirin taholta ei liikaa tulisi yksisilmäisesti arvotetuksi ihmisenä soitonopiskelun kautta, eli aikaa olisi hyvä jäädä muillekin harrastuksille ja toisenlaisien elämäntapojen kohtaamiselle ja ymmärtämiselle. Aikuisena menneisyyttä ei voi enää muuttaa, mutta omien oppilaiden kohdalla asiaan voi kiinnittää huomiota. Samalla voi yrittää hyväksyä eletyn elämänsä ja ruveta sitten laajentamaan elämänpiiriään.

Kuten on jo edellä tullut esille, opettajan teot seuraavat usein läpi elämän. Kaikki niin sanotusti vaikuttaa kaikkeen. Nöyrytykset, epäoikeudenmukaisuus, ilkeydet ja niistä kehittyvä arvottomuuden tunne, motivaation puute, epäonnistumiset vaikuttavat myös muille elämänalueille, ketjuuntuvat. Yksi asia johtaa toiseen, ja kun jotain on mennyt rikki, sitä voi vain yrittää parsia, mutta ihan ehjää ei enää tule. Elämän tärkeissä rooleissa, esimerkiksi lapsena, siskona, veljenä, vanhempana, ystäväenä, rakastettuna, puolisona, työntekijänä, ehkä jopa opettajana, kokemukset tulevat varmasti esille tai ovat varioituneet niin, ettei lähtökohtaa ole helppo tunnistaa. Vaikkei vuosiin olisi tietoisella tasolla muistellut kovia kokemuksia, ovat ne yleensä välillisesti jättäneet jälkiänsä kuljetun matkan varrelle, ja täten tulleet pysyvästi osaksi elämän kokonaisuutta.

Soitonopiskelu on siinä mielessäkin erilaista kuin monen muun asian opiskelu, että se on hyvin kuuluvaa. Erilaiset esiintymiset, ryhmätunnit ja tutkinnot ja kamariyhtye- tai orkesteriharjoitukset kyllä nopeasti kertovat kunkin osallistujan tilanteen ja tason. Nokiimisjärjestyskin löytyy nopeasti. Pienikin epäonnistuminen kuuluu. Uskallan väittää, että aivan erityisesti soitonopettajalta vaaditaan hyväksyvää ja kannustavaa otetta. Soittaminen on niin henkilökohtaista. Harva soitonopiskelija suree esimerkiksi penkin alle mennyttä teoriakoetta kovinkaan pitkään, mutta vastaavanlainen esiintyminen soitinien kanssa jää mieleen kummitelemaan hyvinkin pitkäksi aikaa ja saattaa vaikuttaa sitä seuraaviin esiintymisiin vuosikausiksi. Jos opettajan ja oppilaan suhteessa ei ole aitoa ja rehellistä vuorovaikutusta eikä oppilas koe tulevaisuutta ihmisenä hyväksytyksi, kuinka hän voisi selvitä haasteistaan parhaalla mahdollisella tavalla?

Jokaisella on tietenkin oikeus valita haluaako rikastuttaa elämäänsä kasvattamalla ymmärrystään tai ainakin kunnioitusta niin sanottua erilaisuutta kohtaan vai kulkeeko mieluummin laput silmillä täällä aika ihmeellisessä ajassa maan päällä. Mutta jos valitsee jälkimmäisen vaihtoehdon, ei voi olettaa, että koko ympäröivä maailma ikään kuin

lakkaa olemasta ja että asioiden arvottamiseen on vain yksi itselle tuttu perspektiivi. Näin se ei vain toimi.

Nuorena interrailasin muutaman kerran. Matkat olivat antoisia ja ikimuistettavia. Tietenkin olimme aina matkalla johonkin päämäärään, maahan ja kaupunkiin, mutta matkustaminen sujui verkkaisesti, ainakin jos vertaa lentomatkustamiseen. Kaikenlaista pientä kommellustakin tapahtui, monesti väsytti, aina ei ollut istumapaikkaakaan. Välillä oli liian kuuma tai kylmä. Tapasimme paljon ihmisiä, paikallisia ja muita interrailaajia. Matkaseura, eli hyvä ystävä, otti välillä todella pannuun. Näin jälkepäin ajatellen ne junamatkat, maisemat, ihmiset ja asemat ovat jääneet kaikista voimakkaimpina kokemuksina mieleen. Olen todella iloinen, että koin sen kaiken nuorena, ja että se on osa historiaani. Nämä kokemukset osaltaan ovat vaikuttamassa siihen mikä minusta on tullut.

Mielestäni elämäämme voi verrata konkreettiseen matkaan. Haluammeko vain päästä vaivattomasti perille, vai kiinnostavatko meitä maisemat ja kohtaamamme ihmiset ja tapahtumat siitäkin huolimatta, että joudumme ehkä haasteellisiin tilanteisiin ja välillä voi ottaa pannuun? Kun elämme pidempään, matkalla kohtaamamme ihmiset, asiat ja tapahtumat, sisäiset tai ulkoiset, muovaavat meitä pikkuhiljaa ihmisinä. Jos haluamme kieltäytyä elämän rikkaudesta, mitä meillä on annettavana muille? Onko kehittymisemme ihmisinä jäänyt jossain määrin kesken? Kuinka aidosti sitten työn puolesta jaksamme ja osaamme kiinnostua kohtaamistamme erilaisista oppilaista? Tai kuinka ennakkoluulottomasti pystymme suhtautumaan vaikkapa eri musiikin lajeihin?

Valmistuin aikoinaan viulunsoitonopettajaksi. Viulu on hieno instrumentti, musiikki on valtava rikkaus elämässä. Mutta kun nuorena opettajana ajattelin opettavani viulunsoittoa oppilaille, nyt ajattelen, että opettaja ensisijaisesti kasvattaa viulunsoiton ja musiikin avulla oppilaitaan. Tämähän ei tarkoita mitään lepsuilua, vaan asiaan sitoutumista, työntekoa ja toivottavasti myös soitoniloa. Mitä vanhemmaksi tulen sitä vastuullisempänä koen opettajan tehtävän.

Toivon, että tämä työni ja tässä esitetyt asiat havainnollistavat osaltaan soitonopettajan työn laaja-alaisuutta. Edelleen toivon, että tässä käsitellyt asiat herättävät ajatuksia ja pohdintaa. Soitonopettajat ovat opettajia sanan täydessä merkityksessä, siihen on myös hyvä koulututtua. Virheitäkään ei voi välttää, mutta niistä voi aina oppia. Oppilaat turvautuvat opettajien näkemyksiin, luottavat siihen, että saavat kokea oikeuden-

mukaista kohtelua. He kantavat elämässään mukanaan sitä perintöä, jota ovat opettajiltaan vastaanottaneet. Oman työn arvostus ja kunnioitus myös tässä mielessä auttaa varmasti opettajan ja oppilaan kohtaamisessa.

Matti Koskenniemen teoksen "Opettamisen taito" (1953) alussa on runo, joka tiivistää kaiken sen mitä olen halunnut tuoda esille tässä työssäni. Siihen on hyvä päättää.

Ei pelkkä sana parhainkaan
saa nuorta mieltä hehkumaan,
ei kirjatieto maineikkain,
ihmisyys opettajan vain.

Lähteet

Dunderfelt, T.1999. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.

Erkkilä, J. 2012. Tekijä on toinen. Helsinki: Unigrafia.

Koskenniemi, M.1953. Opettamisen taito. Helsinki: Otava.

Karjula, M-L. 2009. Soittaminen on aivojumbppaa. Teostory 3/2009. 11 -14.

Lehtonen, K. 2004. Maan korvessa kulkevi...Turku: Painosalama

Nakache, O. & Toledano, E., 2011, Koskemattomat (Intouchables). Gaumont, TF1 Films Production, Quad Productions, Chaocorp, Ten Films.

Opetusalan Ammattijärjestö ry. Opettajan ammattietiikka ja eettiset periaatteet. [viitattu 25.10.2012] Saatavissa http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,447.

Perttula, J.1999. Mitä opettajuus on? Teoksessa Räsänen, P., Arikoski, J., Mäntynen, P. & Perttula, J.1999. Opettajuuden psykologia. Jyväskylä: Julkishallinnon koulutuskeskus.

Raehalme, O. 2009. Hyvää, kaunista ja totta. Teoksessa Vuorikoski, M & Törmä,T. (toim.) Opettaja peilissä. Vantaa: Hansaprint.

Räsänen, P., Arikoski, J., Mäntynen, P. & Perttula J. 1999. Opettajuuden psykologia. Jyväskylä: Julkishallinnon koulutuskeskus.

Sandström, L. 2012. Ei sinusta mitään tule. Helsingin sanomat. 24.9.2012.

Syrjälä, H. toim. 2012. Häpeä, tyhmä ja ilkeä oppilas. Helsingin sanomat. 15.10.2012.

Talib, M-T. 1999. Toiseuden kohtaaminen koulussa. Helsinki: Hakapaino.

Uusikylä, K. 2003. Vastatulia. Juva: PS- kustannus.

Vuorikoski, M., Törmä, T, Raehalme, O., Henriksson, L. & Viskari S. 2009. Opettajuus iholla ja ihon alla. Teoksessa Vuorikoski ,M. & Törmä, T. (toim.) Opettaja peilissä. Vantaa: Hansaprint.

Vuorikoski, M. & Törmä, T. (toim.) 2009. Opettaja peilissä. Vantaa: Hansaprint.

